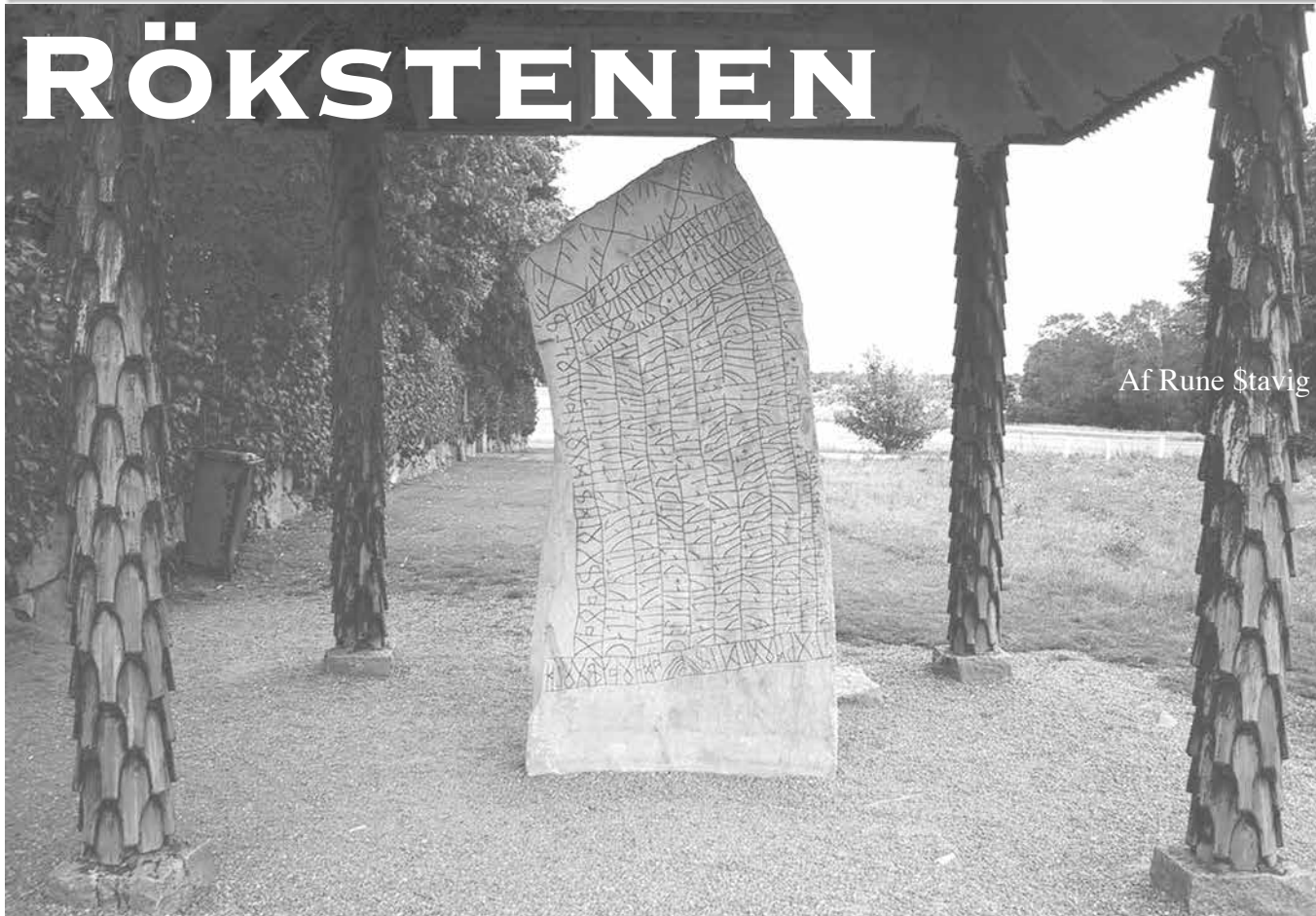

RUNESIDEN

RÖKSTENEN

Af Rune Stavig

Rökstenen er nok den mest bemærkelsesværdige runesten, vi kender. Ikke alene er den forsynet med den længst kendte runeindskrift. Den er også et gennemført eksempel på intellektuel dannelse i vore forfædres hedenske samfund.

Stenen står i dag ved Röks kirke i Ödeshögs kommune i Östergötland. Formodentlig er den ikke flyttet særligt langt fra, hvor den oprindeligt blev sat og måske har den stået i den lokale asahelligdom. Stenen nævnes første gang i et dokument fra 1600-tallet. Den sad tidligere indmuret som en del af kirkeherbergets mur. I 1843 blev den flyttet og indmuret i kirkens våbenhus. Dens nuværende plads fik den i 1862, hvor den blev taget ud af kirkemuren og frigjort. I dag er stenen blevet overdækket med et beskyttelsestag med klare paralleller til norske stavkirker over den. I 1991 blev der indrettet et informationscenter i umiddelbar tilknytning til stenen.

Rökstenen er 2 en halv meter høj over jorden (den del, hvor runerne sidder). Den går yderligere en meter ned, for at den kan stå

oprejst. Sådan har den formodentlig stået i sin oprindelige tilstand. Stenblokken består af finkornet lysegrå granit, der efter alt at dømme er hentet i området omkring Rök.

Runerne blev indhugget en gang i 800-tallet, da den rejstes som mindesmærke. I dag er teksten på 750 runer, hvoraf 280 findes på forsiden og 450 på bagsiden. Desværre er dele af teksten gået tabt, formodentlig i forbindelse med nedbrydnings- og murerarbejde.

Langt hovedparten af indskriften er skrevet med kort-kvistruner, en variant af 16 futharken. Af nogle endda kaldet Rök-runer efter indskriften på Rökstenen. To linjer er skrevet med den 24 tegn ældre runerække, der var gået af brug ca 200 år før Rökstenen rejstes.

En del af indskriften er skrevet med forskellige former for lønruner eller kryptering, som man ville kalde det i dag.

Endelig viser dele af indholdet sig at være brudstykker af skjaldekvad, skrevet på fornrydislag og ljodahattr – en variant af fornrydislag.

Allerede da Rökstenen blev rejst, må den i sin samtid have været betragtet som et litterært mesterværk. Teksten er udformet af en runerister med udpræget fornemmelse for form og ornamentik. Han fremstår som en intellektuel med stor kundskab om både runer og skjaldekunst. Risteren formår at udfordre både læserens skarpsindighed og dannelse. Dele af teksten er tilsyneladende bevidst gjort dunkel og tvetydig, formodentlig for at vise, hvor kyndig risteren var i myter og sagn.

På den måde bliver rökstenen ikke bare et mindesmærke over en død søn, men også et monument over faderens kundskab. Stenen fremhæver slægten som tilhørende datidens (ihvertfald) intellektuelle elite.

Forskerne er ikke helt enige om, hvordan runeteksten skal læses og langt mindre om, hvordan den skal tolkes.

Når man skal tyde en runesten, må man gennem fire forskellige skridt. Hver skridt har sine vanskeligheder og usikkerhedsmomenter. Man begynder med at identificere

de enkelte runer. Det er ikke altid lige let, fordi man må tage højde for, hvilket række eller variant (fks kortkvistruner) der er brugt. Nogle gange kan der også være anvendt binderuner og lønruner. Binderuner kan være vanskelige at opdage. På Rökstenen kan man fks se en binderune i navnet Raþulf, blandt rækken af "kongefædre" (mere om den senere). Her er a. og þ. sat sammen. Se illustration.

Her er a og þ sat sammen til en binderune

Herudover har hver enkelt runerister haft sin egen stil. Også stenens form kan være afgørende for, hvordan den enkelte rune er udført. Endelig kan stenen direkte være skadet. Normalt angiver man ulæselige runer med en streg, mens manglende runer gengives med punkter.

Når man har identificeret hver enkelt rune, er næste skridt at oversætte dem til et latinsk bogstav. Her tager man kun hensyn til, hvilken rune, der er tale om i runerækken og fks ikke udseende, eller hvilken runerække, den tilhører. Der tages heller ikke højde for, hvilken lydvardi, runen har. Særligt i den yngre Futhark. Her strækker visse runer sig over flere forskellige lydverdier, ligesom der også er fundet en lydforskydning sted, mellem de forskellige futharker. Et godt eksempel er ás runen. I ældre tid stod den for et nasalt a, men kom senere også til at blive anvendt som o, da den ældre rune odal blev afskaffet. Ás runen skrives normalt som 'o', hvor odalrunen skrives som 'O'. På samme måde er det med de to r-lyde. Runen reið gengives med 'r' hvor runen yr, der egentlig har udviklet sig fra en z-lyd i urgermansk, gengives med bogstavet 'R'.

Næste skridt er at oversætte runeteksten til oldnordisk. Her løber vi ofte ind i det problem, at der ikke var nogen egentlig retstavning, da runerne blev skrevet. Runerne blev skrevet som risteren syntes, at ordet lød. Derfor kan der være særlige lokale variationer, på grund af dialekt. I langt de fleste tilfælde er der heller ikke nogen opdeling af ord, fks ved hjælp af blanktegn eller andre særlige skilletegn. Skriveretningen kan også variere meget. Et ord kan være delt på midten og fortsat på næste linje evt med modsat skriveretning eller et andet sted på stenen, hvis ikke der var plads. Runeristeren kan også have valgt at undlade at gentage den samme rune, hvis den kom til at stå ved siden af hinanden, bare for at spare plads på stenen. Ikke bare hvis dobbeltrunen forekom midt i et ord som "stillir," der bliver til "stiliR", men også, hvis et ord begynder på samme rune, som det foregående ord ender på. Således bliver "reiþ PiaurikR" til "reiþiaurikR".

Nogle bogstaver bliver også udeladt, hvis de står i umiddelbar forbindelse med særlige andre. Runeristeren har fks kun skrevet 'n,' hvor han burde have skrevet 'ng'. Til tider kunne 'n' udelades, hvis det stod foran 't' eller 'd'.

Derfor kan det til tider være vanskeligt at afgøre, hvad der egentlig står i en runeindskrift. Alternative læsemåder kan ofte give

vidt forskellige meninger.

Sidste skridt i processen, at oversætte den oldnordiske tekst, er derfor stærkt afhængig af, hvilke oldnordiske ord, man mener, at runeristeren har tænkt på, når han har hugget sine runer.

Bortset fra nogle få skadede runer, har man godt styr på, hvilke runer der står på stenen. Også lønrunerne er tydede, men hvordan de enkelte ord skal deles og hvilke ekstra bogstaver, der skal indsættes, er forskerne ikke helt enige om.

Dertil kommer så selve tolkningen af, hvilken sammenhæng teksten skal ses i og hvilke historier, den gengiver. Det er et kapitel for sig, hvor der er "næsten" fri projektions-ret.

Udforskningen af indskriften begyndte med, at den dansk- engelske oldgransker George Stephens i 1866 publicerede teksten, så vidt han nu kunne læse den, i sin bog *The Old-northern runic monuments of Scaninavia and England*.

Den næste, der så på stenen, var den berømte norske sprogforsker Sophus Bugge. Han publicerede tre gange sine arbejder med Rökstenen, udgiver henholdsvis i 1878, 1888 og 1910.

Den tolkning, som er udgivet af det svenske Runværket og man kan læse på det lille Rökstens museum i forbindelse med stenen, baserer sig hovedsageligt på de svenske forskere Otto v. Friesen (1920), Elias Wessén (1958) og Sune Lindquist (1967).

Problemet med, hvordan man skal læse stenen, besværliggøres dog af, at hver eneste af de forskere, der har beskæftiget sig med læsningen, har gjort det ud fra lige netop deres teori om, hvad der skal stå og hvorfor den blev sat.

1. strofe

Runesten er som regel sat som et minde over en afdød. Selv Harald Blåtands sten i Jelling, der fra Haralds side nok så meget var tænkt som et minde over ham selv, foregiver at være sat til minde over sin far Gorm.

Også Rökstenen er sat som minde over en afdød. Teksten begynder "Efter Vämöd står disse runer, men Varin farvede dem (dvs., skrev dem), faderen efter den døde søn." Teksten er ret ligetil og har ikke afstedkommet den store diskussion blandt fortolkerne. Det er dog lidt uklart, om den døde søn hedder Vemod, Vämöd eller Vamund. Ordet "Feigjan sonu" betyder egentlig "den ødelagte søn" og derfor egentlig kun "den døde søn" i overført betydning. Der er dog næppe tale om, at faderen hentyder til opdragelsen, men at det er tale om en omskrivning for død.

2. strofe

Resten af stenens inskription består i en række gåder, der er brudstykker af fortællinger. Den næste strofe er en af de, der har gjort forskerne mest uenige. Runerne 'sakumukmini' kan læses på flere måder. Den første del er i og for sig enkel nok. Her danner runer ordet "sakum," der let lader sig identificere som "Søgum" dvs "Jeg siger." Sophus Bugge (1910) havde den idé, at hele teksten handlede om den døde søn og den svenske forsker Otto v. Friesen (1920) mente, at teksten var skrevet for at ægge *Vämöds* lillebror til at hævne ham. Derfor mente de, at **ukmini** skulle læses "ungmaenni". Runen 'k' kan nemlig læses som 'ng'. "Ungmaenni" er så dativ ental og betyder "den unge mand,"

Verseformer

De gamle nordiske verseformer kendes fra den norrøne skjaldedigtning. Vi kender deres navne, fordi de er beskrevet af Snorre Sturlasson i den del af hans Edda, der kaldes *Hátatal* eller *verseformlisten*.

Fornyrðislag (på oldnordisk *fornyrðislag*) betyder, ikke overraskende, "gammel verse-måde" og var allerede på Snorres tid højtidelig og gammeldags. I *Fornyrðislag* konstrueres versene, således at hver linje indeholder to betonede stavelser. Antallet af ubetonede stavelser kan variere. Linjerne sammenbindes ved hjælp af stavrim. Dvs. at de betonede ord har samme begyndelsesbogstav. (Eksempelvis "faðir, eptir feigjan son."). Sædvanligvis hænger linjerne sammen to og to. En hovedstav i anden linje bestemmer stavrimet og dets begyndelsesbogstav gentages af to støtteord i linjen før.

Verseformen har rødder tilbage til ældre urnordisk og germansk digtekunst. Oprindeligt har *Fornyrðislag* ikke været opdelt i strofer, men i oldnordisk digtning blev den almindeligvis ottelinjet. Ofte med to tydelige halvstrofer. *Völuspá* er et eksempel på et digt skrevet på *Fornyrðislag*.

Ljóðahattr (eller *ljóðahátr* på oldnordisk) er en særlig variant af *Fornyrðislag*. Ordet betyder sang eller ballade vers. Verseformen er dannet ved, at en 8 linjet strofe er gjort til en 6 linjet strofe ved at slå linjerne 3 og 4 samt 7 og 8 parvis sammen til hver sin stavrimlinje. Det kendteste eksempel på *Ljóðahattr* er eddadigtet *Hávamál*.

som risteren taler til. Læsningen hænger imidlertid snævert sammen med Bugges og v. Friesens tolkning. En anden svensk forsker, Elias Wessén (1958), mente, at 'm' i 'sakum' skulle læses to gange og sætte foran 'ukmini'. Runeristeren kunne evt have undladt det, for at spare plads. Så får Wessén et nyt sammensat ord "múgmínni", som han mente kunne betyde "folkeminde." Ordet múgmínni kendes ikke fra nogen anden oldnordisk tekst og om runeristeren ville have anvendt det, er tvivlsomt. Ordet múg betyder i virkeligheden "hob" eller "bunke", så betydningen ville snarere have været hobmínde. Formodentlig ville en mand på oldnordisk have anvendt ordet Tjodmínni hvis meningen havde været folkemínde.

Den enkleste løsning er imidlertid at læse 'uk' som 'ok' der betyder og. Den danske sprogforsker, Nils Åge Nielsen (1969), foreslog derfor, at sætningen læses 'Sogum ok minni þat' med betydningen, "Jeg siger også det minde", hvilket jeg har valgt at anvende i den herværende oversættelse. Læg mærke til, at den indledende sætning gentages flere gange på stenen, på samme måde som "Þá gengu regin öll á rökstóla," – da gik guderne til Rådssæderne i Eddadigtet Vølvens spådom. Af de steder, hvor denne sætning er anbragt på stenen, virker det som om, at Varin bevidst har forfattet linjen for at binde teksten sammen og ikke bare gentaget linjen i et allerede kendt skjaldedigt.

Et ord, der kræver lidt forklaring i 2. strofe, er ordet "valraufar" - Valrov. Det betyder et bytte, der er taget i krig eller det, man kaldet kontrabande - beslaglagt ejendom, der tilhørte fjenden. Spørgsmålet om disse krigsbytter besvares ikke senere i teksten. I hvert fald ikke direkte.

Strofen står i Ljodahattr og har helrim på varin, tvar og þar. Halrim på numnar og samman.

3.strofe

Tredie strofe begynder med sætningen 'þat sakum onart' - det siger jeg som det andet. Det er en måde, at inddele en strofe på, som vi kender fra flere Eddadigte. Et eksempel er Groa-galder og et andet er den del af Hávamál, der normalt omtales som Tryllesangene (eller Ljosatal). Derfor er det nærliggende at se strofe tre som en del af et i datiden allerede kendt skjaldedkvad, som Varin så har skrevet ned.

Tredie linje har voldt en del spekulationer 'anurþifiaru' ordet 'urþi' eller yrði kan betyde tre ting, enten at tage til orde, sten eller skæbne. Ordet 'an' kan betyde "men" eller komparativ "end" og endelig kan det være en negerende præposition som "u" i fks "umulig."

Sidste linje, 'auktumiRonubsakaR' kan læses som, "auk dó með hann um sakar" Det vil betyde, at han døde på grund af de (rets)sager, der var rejst imod ham. En mere ligefrem læsemåde er imidlertid, "auk dómir hann ub sakar," hvilket kommer til at bety-

Tolknings oversigt

aft uamufi stonta runaR þaR n uarin faþi faþiR aft faikion sunu	<i>Eptir Vamóð standa rúnar þær. En Varinn fáði, faðir, eptir feigjan son.</i>	Efter Vamund står disse runer Men Varin malede dem faderen efter den døde søn
sakum uk mini þat huariaR ualraubaR uaRin tuaR þaR suaþ tualf sinum uaRi numnaR t ualraubu bafiaR somon o umisu monum	<i>Sogum ok minni þat, hverjar valraufar væri tvær þær, svát tolf sinnum væri numnar at valraufu, báðar saman á ýmissum monnum.</i>	Jeg siger også det minde Hvilke valrov var de to som tolv gange blev taget som valrov begge på en gang fra forskellige mænd
þat sakum onart huaR fur niu altum onurþi fiaru miR hraiþkutum auk tu miR on ub sakaR	<i>Þat sogum annat, hvern fyrir níu öldum ányrði fjör með Hreiðgotum, auk dómir hann umb sakar.</i>	Det siger jeg som det andet hvem som for ni aldre siden uden skæbne fór hos Hreiðgoterne dømmer han også i retssager
rai þiaurikR hin þurmupi stiliR flutna strontu hraiþmaraR sitiR nu karuR o kuta sinum skialti ub fatlaþR skati marika	<i>Réð Þjóðríkr hinn þormóði, stillir flotna, ströndu Hreiðmarar. Sitir nú gorr á gota sinum, skildi umb fatlaðr, skati Mæringa.</i>	Tjodrik rådede den Tor-modige, Søkrigernes høvding, på Reiðhavets strand Nu sidder han rede på sin Gota (dvs hest) med skjoldet i rem de gæves høvding.
þat sakum tualfta huar histR si kunaR it uituoki on kunukaR tuaiR tikiR suaþ o likia	<i>Þat sogum tolfða, hvar hestr sé Gunnar etu véttvangi á, konungar tveir tigir svát á liggja.</i>	Det siger jeg som det tolfte hvor guns hest ser føde på slagmarken hvor tyve konger ligger
þat sakum þritaunta huariR tuaiR tikiR kunukaR satin t siulunti fiakura uintur at fiakurum nabnum burnR fiakurum bruprum	<i>Þat sogum þrétánda, hverir tveir tigir konungar sæti at Sjólundi fjóra vetr at fjórum nofnum, bornir fjórum broðrum.</i>	Det siger jeg som det trettende hvilke tyve konger sad på sjælland i fire vintre med fire navne sønner af fire brødre
ualkaR fim ra=þulf suniR hraiþulfaR fim rukulf suniR hoislaR fim haruþs suniR kunmuntaR fim (b)irnaR suniR	<i>Valkar fimm, Ráðulfs synir, Hreiðulfar fimm, Rugulfs synir, Háislar fimm, Hørðs synir, Gunnmundar fimm, Bjarnar synir.</i>	De fem Valker - Raðulfs sønner De fem Hreiðulve - Rugulfs sønner De fem Haisler - Haruðs sønner De fem Gunmunder - Bjarnes sønner
ftiR fra nuk m--- m-- alu --ki ainhuaR -þ... ..þ ...	<i>[e]ptir frá. Nú 'k m[inni] m[eð] öllu [se]gi. Einhverr ... þ ...</i>	Efterspurgt, nu jeg mindes alt En hver må sige; þ... þ...
sagwm ok meni ad hOaR igOldga OaRi gOldin d gOonaR hOsli	<i>Sogum ok minni þat, hvar Ingoldinga væri goldinn [a]t kvánar húslí.</i>	Jeg siger også det minde hvem af ingvaldingerne blev betalt ved en hustrus "nadver" (=offer?)
sakum uk mini uaim si buri niþR troki uilin is þat knuo knat iatun uilin is þat (n)(i)(t)	<i>Sogum ok minni, hveim sé borinn niðr drengi. Vilinn er þat. Knúa knátti jotun. Vilinn er þat ... (n) (i) (t)</i>	jeg siger også det minde For hvilken kæmpe er en ætling født Vilin er det. Han kunne tæske en jætte Vilin er det N I T
sibi uiauari	<i>Sibbi véaveri</i>	Sibbe Viet vogter
ul niruþR	<i>ól niræðr</i>	Avlede (som) 90årig
akum uk mini þur	<i>Sogum ok minni Þórr. .</i>	jeg siger også det minde: Tor

de, ”dømmer han også i retssager”.

Det er interessant at spørge sig selv, hvem disse Hreiðgotere er.

Det er omdiskuteret, hvad etymologien til Hreið egentlig er. Det nærmeste oldnordiske ord er *hreiðr*, der betyder rede eller fletværk. Det har også været foreslået, at det kommer af *Skreit*, der betyder ”at bevæge sig”. En afledt form, hvor ’ei’ bliver til ’i’ kunne på oldnordisk være *hrið*, der betyder storm, uvejs og angreb. De Østgoter, der erobrede magten i det vestlige romerrige, kunne derfor have kaldt sig ”stormgoter.”

Hos Snorre kender vi imidlertid formen, Reidgoter, hvor ordet Reid betyder enten vej eller at ride. Det vil sige enten ”Goterne til hest” eller ”de omkringstrefjende Gotere”.

Hvor Reidgotaland lå, er omstridt. Snorre mente, at der var tale om Jylland, men også landet omkring Vistulas munding og Goternes rige ved Sortehavet, kan komme på tale. Evt også det land, som ”de omkringstrefjende Gotere” tilfældigvis besidder i øjeblikket.

Verseformen er en ældre form af Ljodahattr, hvor den første fuldlinje ikke var nødvendig.

4.strofe

Det er nærliggende at se strofe 4 som svar på strofe 3. Denne strofe kaldes også for Theodorik-strofen, fordi ’**þiaurikR**’ er blevet tolket som den Østgotiske konge Theodorik den store, der residerer i Verona i Norditalien. Denne Theodorik er grundlaget for den sydtyske sagnkreds, om Ditrich af Bern, der har kunnet påvises så tidligt som i 600-tallet. Det har derfor været nærliggende at se strofe 4 som et tidligt fragment af en nordisk Theodorik digtning. Der er dog flere ting i strofen, der ikke helt passer på den Østgotiske konge, fks udtrykket ”**stillir flotna**” - sømændenes høvding. Østgoterne var ikke kendt for at være søkrigene. I hvert fald ikke på Theodoriks tid. Så passer det bedre, at han sidder på sin hest. Ordet *Gota* kendes i anden sammenhæng som betegnelse for en hest. Måske netop fordi Østgoterne havde et ry for at være beredne krigere.

Det er uklart, om Þjóðrik ”rådede” eller ”red,” ud fra det første ord ’**raip**.’ Det er for øvrigt heller ikke en gang sikkert, at der er tale om en person ved navn ”*Þjóðrikr*” teksten ’**raipþiaurikRhinþurmuþi**’ kan også læses ”**Reip iau, rinkR hinn þormoþi**” – den dristige red på hesten. Det er kun verset ovenover, der bringer Goterne ind i billedet. Hreiðhavet kan være havet, ved hvis strand, Hreiðgoterne bor, men det kan også betyde ”stormhavet” eller, uden ’H’, - ”det hav, man ofte rejser på.”

Strofen er heller ikke skrevet helt ud på stensens forside. Den fortsætter rundt på den ene langside, som man kan se på illustrationen. Ud fra placeringen kan man ikke afvise, at det er en senere tilføjelse, der ikke umiddelbart relaterer sig til strofe 3.

Verse målet er Fornyrdislag. Helrim er: (*fatlaðr og skati*). Halrim er: (*Réð, Þjóðrikr,*

þormóði, stillir, flotna, Hreiðmarar, gota og Mæringa.)

5.strofe

Strofe 5 fortsætter i samme stil som 3. strofe. Her er dog bare et spring, i stedet for ”jeg siger som det tredje,” som man kunne have forventet, står der: ”jeg siger som det tolvte.” Nogle forskere har spekuleret på, om det har været flere sten eller måske en trætavle, hvor resten af digtet har stået på. Det behøver dog ikke at være tilfældet. Der kan udmærket være tale om, at et digt er blevet forkortet. Desuden virker det som om, at nogle af de andre vers, der ikke har denne indledning med ordenstal, stammer fra et eller flere helt andre digte.

Udtrykker ”Gunns hest” regnes for en omskrivning for ulven, der søger føde på slagmarken. Vettvangi betyder stedet, hvor en strid har stået og er derfor synonym med slagmark. Vitt kan imidlertid også betyde trolddom. De tyve konger henviser muligvis til næste strofe.

Verse målet er Fornyrdislag, (dog en ældre form med kun 6 linjer og diskutabile stavrim.)

6.strofe

Strofe 6 virker helt klart som en fortsættelse af strofe 5. Dels på grund af ordenstallet, og dels fordi der tales om tyve konger. Hvorvidt disse tyve konger beherskede Sjælland eller om de belejrede Sjælland er uklart.

Hvem disse tyve konger er, lægger teksten op til, at vi får at vide i næste strofe. De fire brødres børn.

Verse målet er Ljodahattr. Stavrim er **fiakura, fiakurum, fiakurum**.

7.strofe

I strofe 7 kommer så svaret på i hvert fald de to foregående strofer. Det er dog ikke sikkert, at vi bliver så meget klogere. Nogle forskere har heri villet se forskellige personer fra tysk eller frisisk sagntradition, men ingen af dem virker overbevisende.

Valkar kan komme af ordet *valka*, der betyder drive omkring - vandre fra sted til sted. (Har det måske noget med de omstrefjende Gotere at gøre?) *Hraidulfar* kan som tidligere nævnt både betyde stormulve eller vejulve. Sidstnævnte betydning ligger op ad *Valkar* og måske kan der være tale om røvere.

Hoislar er lidt mere problematisk. Det kan komme af *Hoss*, der betyder grå, men også har bibetydningen uvenlig. Det kan også være en sammensætning af *hoi*, der betyder klage, og *slá* der betyder at slå, eller at påføre nogen noget (fks en sygdom). Endelig kunne det også komme af *hasla*, der egentlig betyder hasselkæp, men har bibetydningen at indhegne en stridsplads til fks holmgang. Deraf kommer også betydningen ”at udfordre til kamp”.

Gunnmundar kender vi fra udtrykket Gunns hest i strofe 6. *Gunn* har at gøre med strid.

Ordet ’*mundr*’ som det er sammensat med her, betyder enten vellyst eller tilvækst.

Ráðulf der er far til Valkerne, er sammensat af *Ráð* og *ulf*. Her kommer *Ráð* af at råde, i betydningen at afgøre ting - at styre. *Rugulf*, der er far til *Hraidulfarne*, betyder formodentlig Stridsulf. **Haruþ** kan enten betyde rødhåret eller være Odinsnavnet *Hprð*, i øvrigt det samme som i det Danske kongenavn Hardeknud. Den sidste af kongefædrene er Bjane der som bekendt kommer af bjørn.

Verse målet er Fornyrdislag. Dog med ufuldstændige stavrim, som er ’*fim*’ og ’*synir*’ der optræder fire gange.

8.strofe

Strofe 8 er ufuldstændig, idet stenen er skadet. Evt i forbindelse med det murearbejde, der er foregået med stenen.

Teksten står i udkanten af stenen og formodentlig derfor, står den lidt mærkeligt. Det er som om ’ **nuk m--- m-- alu --ki ainhuaR -þ... ..þ ...** ’ Står på to linjer, der bliver til en linje med teksten ’**fiR fra**’. Det er ikke til at sige, hvor i sætningen sidstnævnte hører hjemme.

Ellers har strofen en bemærkelsesværdig lighed med *Hávamál* vers 164: ”*Nú era Hávamál kveðin ... Njot sá er nam*” der også kommer efter en opremning.

Verse målet står formodentlig i Ljodahattr.

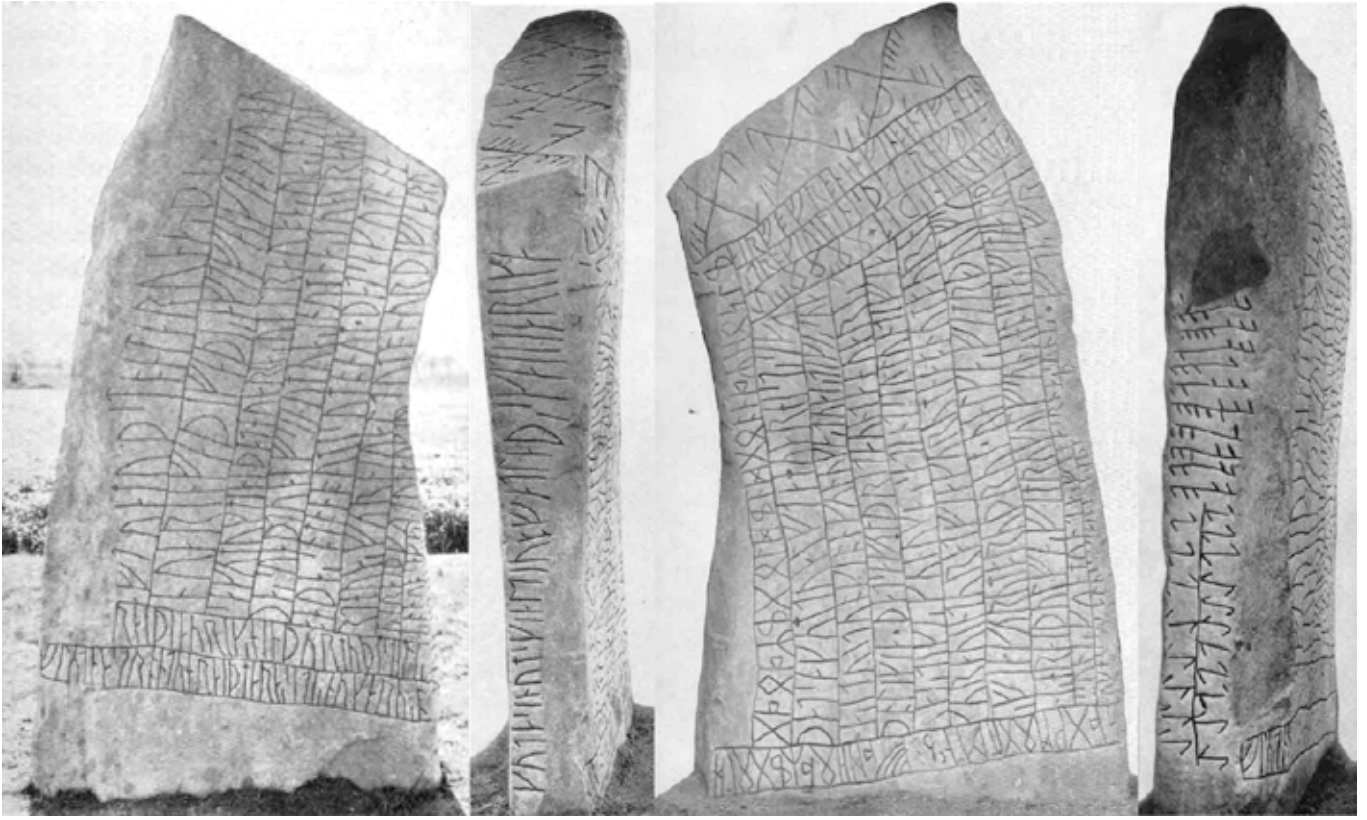
9.strofe

Så sker der pluseligt noget med runerne. Som noget, der kunne ligne et bånd, rundt om indskriften på stenen side to, står teksten med runerne fra den ældre Futhark. Man kan spekulere over, hvorfor *Varin* har valgt at anvende en ældre og på den tid udgået runerække. Måske har han bare villet vise, at han også kendte til forhistorisk brug af runerne. Måske har han haft en særlig mening med at netop denne tekst skulle stå med en særlig gammeldags skrift. I hvert fald må det siges, at når både den ældre og yngre futhark er anvendt på samme sten og i samme tekst, viser det, at overgange mellem de to runeformer ikke har været gradvis og tilfældig, men en almindelig accepteret rune-reform.

Ingwaldingerne er formodentlig efterkommere af en, der heder *Ingwald* eller *Ingjald*. *Ing* er kendt som navn på guden Frej og efter ham har den svenske kongeslæggt ynglingeætten sit navn. *Wald* betyder hersker.

Ordet ’*hosli*’ eller *husli* er interessant. I norrøne middelalderskrifter bruges ordet om den kristne nadver. Forskerne antager, at ordet tidligere har betydet hedensk offer, men ved kristendommens indførelse er blevet brugt til at forklare det kristne sakramente. Hvis det hænger sådan sammen, må ordet oprindeligt have betydet offermåltid. Så skal der ikke nødvendigvis skal forstås, at der bliver givet et afkald på noget, men at der fks er tale om en religiøs sammenkomst.

Verse målet er Ljodahattr med forskellige uregelmæssigheder. Helrim er *hvari* og *vari*. Halvrím er *Inguldin* og *guldin*.

Lønruner.

Lønruner er i virkeligheden en form for kryptering. Der fandtes allerede i oldtiden forskellige metoder til at kryptere en tekst. Disse metoder har vores forfædre også taget med, da de skabte rune-alfabetet. Ja, det, at ordet Rune betyder hemmelighed, sandsynliggør ligefrem, at ønsket om at fremstille krypterede meddelelser, har været hele formålet med at skabe runerækken.

Julius Cæsar skal ifølge traditionen have anvendt sig af en krypteringsform, for at beskytte sin militære kommunikation. Caesar-substitution er en meget simpel kryptering, der, selv om det måske ikke var ham der fandt på den, i alt fald går tilbage til Julius Caesars tid. Ideen er, at man tager et alfabet, fks det romerske : abcdefghiklmnopqrstvwxyz og skubber det et stykke, fks. 3 pladser: xyzabcdefghijklmnopqrstvw.

På denne måde får man en kryptering, hvor a bliver til x, b til y, c til z og så videre. Fordelen er, at det er meget let at bruge. Ulempen er, at det er meget let at bryde. Med et alfabet på 24 bogstaver som det romerske, giver den krypterede tekst 23 forskellige løsninger, hvoraf de fleste er volapyk. Ved at skrive dem op under hinanden, finder man hurtigt den rigtige tekst.

En anden metode er opfundet af grækeren Polybios, der levede omkring år 200 fvt. Metoden er afledt af et signaleringssystem, som har være i brug i Grækenland. De 24 bogstaver i det græske alfabet var delt op i en kvadrant på 5 linjer med 5 bogstaver i hver (4 i den sidste). Ved hjælp af 5 fakler eller flag, signalerede man først, hvilken linje, der var tale om og siden hvilken plads i linjens bogstavrække.

Metoden kan også anvendes til kryptering, ved enten at ændre linjernes numre, eller ved at aftale en vilkårlig rækkefølge af bogstaver som nøgle.

Forbilledet for vore forfædres lønruner er Polybios system og Caesar-substitution. Begge disse metoder er anvendt på Rökstenen

10.strofe

Første linje i vers 10 har følgende tekst: 'airfbfrbhn' der ikke giver den store mening. Formodentlig var det lige så ubegribeligt for vore forfædre, der talte sproget til daglig. For at læse, hvad der står, må man læse den næstfølgende rune i Futharken for hver af runerne i teksten. Så får man teksten 'sakumukmini' Og den kender vi jo fra før 'Søgum ok minni' eller "jeg siger også det minde".

På næste linje følger teksten "For hvilken" også med samme forskydningschiffrering (Caesar-substitution) Derefter følger ordet "kæmpe" i klartekst. Igen med forskydningschiffrering teksten "er en ætling født". På næste linje i klartekst, står så, "Vilin er det." og i forskydningschiffrering "Han kunne tæske". Næste linje er vendt på hovedet, men den fortsætter og afslutter strofen i klartekst "en jætte. Vilin er det."

Efter denne meget mærkelige strofe, står tre tegn ud fra Polybios system.

Her er anvendt runen odal fra den ældre Futhark til at angive ætten samt et kortkvist rune, s, til at angive runens placering i ætten. Ætten kommer på den måde til at svare

til linjerne i en Polybios kvadrant. Ved at anvende dette system, får man runerne N I T. Hvad det så skal betyde, har de færreste givet et bud på.

	1.	2.	3.	4.	5.	6.
1.	↑	β	Υ	Γ	Λ	
2.	*	†	I	‡	‡	
3.	∫	∩	∪	∩	∪	∫

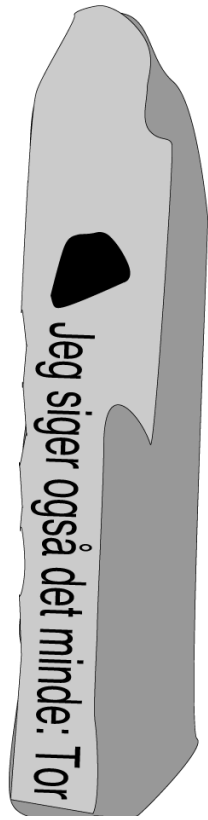
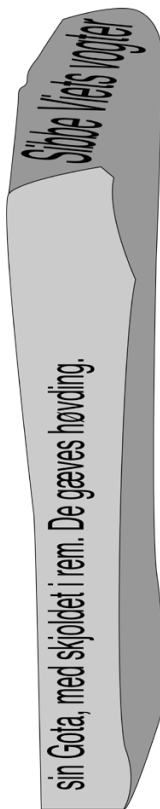
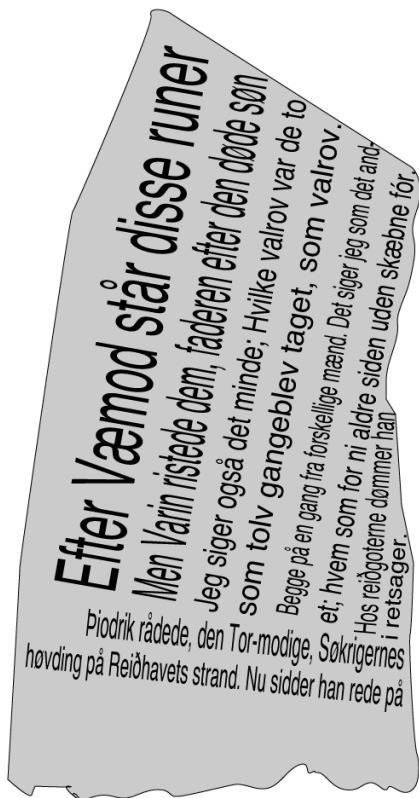
Der findes flere chiffreringer på Rökstenen, der bygger på Polybios system. Den sidste rune i "NIT"-rækken tilhører det samme system, som man finder på den ene langside (se illustration ovenfor).

For at tolke dette system, tæller man først antallet af hager, der peger til venstre på hver vertikalstav. Derefter tæller man alle hager, der vender til højre, således at man får to tal for hver vertikalstav. Det giver følgende talrække

2:5, 2:4, 3:6, 3:2, 1:3, 3:2, 3:6, 1:3, 2:3, 2:2, 2:3
 Det første tal i hver gruppe angiver, hvilken ætt, runen tilhører. (Læg mærke til, at ætterne er nummereret bagfra, når de indgår i lønruner). Det sidste tal i gruppen angiver, hvilken plads runen har inden for ætten.

Når tallene oversættes til de rigtige runer, får man efterhånden ikke helt overraskende, runerne 'sakumukmini'

På langsiden er denne tekst efterfulgt af en variant af den samme slags lønruner. Her tæller man først de stave, hvis hage peger til venstre og siden de, hvis hage peger til højre og sætter dem sammen til to cifrede tal. Der ved får man følgende talserie **3:3, 3:2, 3:5** som viser sig at være navnet på tordenguden selv, **Pur**.

Lønrunerne på toppen af stenen samt øverst på bagsiden læses også ud fra polybios system. Hvert kryds angiver to runer, ellers er systemet det samme som oven for angivet på stenens langside. På toppen står således 'sibi uiauari' – sibbe, viets vogter og øverst på bagsiden står 'ul nirupR' – avlede 90årig. Antagelig i betydningen avlede et barn i en alder af 90. Alderen er sikkert ikke vigtig her. 90 betyder formodentlig bare gammel.

Tolkning

Hvad betyder det så alt sammen? De tidlige forskeres teorier kredsede udelukkende omkring den døde søn, Varins sorg og et evt. hævnmotiv. Når man derimod ser på den intellektuelle omhu, hvormed monumentet i sin helhed er skabt, fristes man til at gå dybere ned i sin tolkning. En stor del af teksten består af gåder og det er ikke alle gåder, teksten i sig selv besvarer. Man kan også stille sig selv det spørgsmål, hvorfor en del af teksten er krypteret. Var det kun noget, Varin skrev for at brilliere, eller er der en mening med det? Kunne det tænkes, at det krypterede rummer svarene på nogle af gåderne? Hvis det er sådan, hvad er forbindelsen. Man kan også spørge sig,

hvorfor står noget af teksten med de gemeldags 24 futhark runer? Det svarer lidt til, at vi i dag ville skrive med gotiske bogstaver, (uden at det i øvrigt har noget at gøre med Reidgoterne).

Den kontroversielle arkæolog, Søren Nance Krog, mente en gang at kunne påvise kristen indflydelse på stenen. Han bruger bla. Tjoderik strofen til at hævde, at Østgoterne havde sendt ariansk-kristne missionærer til deres stammefrænder i Skandinavien, som de så havde omvendt til arianismen, flere hundrede år før Ansgar. Man kan også opleve mange andre vidtløftige tolkninger af lignende karakter, men det er der ingen grund til at gå nærmere ind i. Det illustrerer bare, at Rökstenen giver meget rum for egne teorier. Langt mere interessant er den danske sprogforsker Niels Åge Nielsens tolkning fra 1968, hvor han ser en påkaldelse af de nordiske guder i stenen. Han mener at have opserveret, at bla Eggjumstenen og Glavendrupstenen er opbygget med en bestemt struktur, der indeholder: 1. et mindediget, 2. en Odinspåkaldelse og 3. en Torspåkaldelse. Mindediget er naturligvis første strofe, der handler om døde søn og faderen, der maleder runerne. Han mener så, at resten af teksten på stenens forside, inklusiv den berømte Tjoderik strofe og helt frem til og med strofe 7 er en Odins påkaldelse. Han ser Tjoderik som en slags inkarnation af Odin. Den kamp, der beskrives i forbindelse med de tyve konger, skulle så være Hjadingskampen, der er kendes fra flere islandske skrifter. Torspåkaldelsen begynder så med strofe 9, der er skrevet med 24 futhark-runer. Den ætling, der fødes i strofe 10, skulle være Magne og henviser til

Hrungner myten. Den Sibbe, der står omtalt på stenens to skulle også være Tor. Lige som Frejs og Frejas navne er afledt af hinanden, skulle Tor og Sif have navnene Sif og Sibbe. Det ville passe med en opfattelse af Tor som Viets vogter.

En anden interessant tolkning er fremsat i 2005 af den svenske sprogforsker Bo Ralph. Han mener, man skal tage stenens gåder og til tider tvetydige runeformer alvorligt. Gå har oprindeligt været anvendt i antikkens visdomslitteratur og mysterieindvielse. Bla. skal formen have været anvendt i 900 tallets England for at formidle kosmologisk viden. Ganske vist i kristen form, men det udelukker ikke, at de i Skandinavien kan have været anvendt fra en hedensk synsvinkel.

Bo Ralph mener, at de "valrov," der tolv gange blev taget, i virkeligheden er månen, der skifter form tolv gange på et år. Tjoderikstrofen læser han slet ikke som Tjoderik, men mener, at der er tale om solen. De tyve konger, der fødes af tyve brødre, mener han, er vindene.

Lønruneteksten med Sibbe Vievogter, vender han om og får til at betyde "jættekvinden udrydder ikke en slægt, der holder sig til det hellige." Guden Tors navn på den ene langside får han til at passe smukt ind i dette.

Det behøver dog ikke at være forbeholdt lærde at tolke Rökstenen. Med denne artikel og en oldnordisk ordbog kan du selv gå i gang. God fornøjelse.

